

"החרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי" – שתי סוגיות נפרדות

כגון תפילה שעולה למעלה, וזהו ביטוי של "בית". (הדבר כולל גם דביקות בה' ויראת שמים וקירבה אליו וכ"ז נכלל בתפילה).²

(ג) ובחורבן ביהמ"ק ארע שני ענינים. (א) שריפת ביהמ"ק של מטה. (ב) חורבן ביהמ"ק של מעלה.

ביהמ"ק של מטה – זה מה שנשרף באופן מוחשי היכל ה' שהיה מקום התגלות כבודו יתברך. וע"ז אנו מתפללים "על כן נקוה לך ה' לראות מהרה בתפארת עוזך כו' יכירו וידעו כל יושבי תבל כי לך תכרע כל ברך כו". וכמש"כ המסילת ישרים (פרק יט) שהגלות והחורבן גורם מיעוט כביכול לכבודו יתברך וע"י הגאולה יהיה עליו לכבודו יתברך.

וע"ע בחי' אגדות לרשב"א (ברכות ז, ב) שכתב וז"ל, שכל זמן שהבית חרב יחשבו תועי רוח שהצלחתם מצד הרוחני הוא שהם עובדים וחושבים כי מתוך שהם עובדים אותו וממשיכים רצונו הם מתגרים כו' וחושבים שאין האדנות והשלטון לה' יתברך. וכשהבית עומד על תיקונו והוא יתברך שוכן בתוכו יודע כי יש אלוקים בישראל שליט בכל ואדון על הכל כאמרו (תהלים סח, לו) "נורא אלקים ממקדשיך כו", וזהו שאמר דניאל (דניאל ט, יז) "והאר פניך על מקדשך השמש למען ה'" – לומר שיודע שאתה שמך ה' לבדך עליון על כל הארץ ע"כ.

והדבר נוגע לא רק לכופרים, אלא גם אנו מאמינים בני מאמינים צריכים אנו חיזוק באמונה בהשגחה פרטית לחיות בצורה שאנו יודעים שכל דבר בא ממנו יתברך. ובזמן שבית המקדש היה קיים היה לנו בהירות בזה. וכמו ששינינו באבות (ה, ה) "עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש". והמפרשים הקשו מה בא להודיענו במה שאמר "לאבותינו", והרי לכאורה רובם של הנסים היו צורך גבוה. ומבאר מוהר"ח שם ברוח חיים: אבל הענין הוא, כי כל הנסים היו כדי להראות לישראל התנהגות השי"ת עם האדם בעשותו רצונו יתברך שמו שהוא מתנהג עמו למעלה מהטבע כמו שהיה בבית המקדש, ושלא יהיה פתחון פה לאדם לומר

² ההרכבה הזו ש"בית תפילה" מיוחס כנגד ביהמ"ק של מעלה מבואר להדיא במהרש"א בברכות (ז, א). שם מובא בגמ' מנין שהקב"ה מתפלל? שנאמר "והביאותים אל הר קדשי ושמתים בבית תפילתי", "תפילתם" לא נאמר אלא "תפילתי" מכאן שהקב"ה מתפלל. וביאר מהרש"א ש"בית תפילתי" של הקב"ה הוא מקדש של מעלה (ששם עולותיהם זובחיהם לרצון כו') המכוון כנגד מקדש של מטה (אשר שם יקרא לכל העמים), וכמו שלמטה מתפללין "שיגולו רחמיו עלינו" כן מלמעלה הקב"ה מתפלל על כך כדמסיק הגמ' התם עכ"ל. וגם מצינו ביעקב אבינו שישן במקום המקדש אמר (בראשית כח, יז) "אין זה כי אם בית אלוקים וזה שער השמים". ופרש"י ז"ל "זה שער השמים" – מקום תפלה לעלות תפלתם השמימה, ומדרשו שבית המקדש של מעלה מכוון כנגד בית המקדש של מטה ע"כ (וע"ע בפירוש הגר"א אברהם בן הגר"א ברכות ח, ב על המימרא "כל העוסק כו" וצ"ע). עוד אמרו בפרקי דר"א (פרק לה) מכאן אתה למד שכל המתפלל במקום הזה בירושלים כאילו התפלל לפני כסא הכבוד ששער השמים שם הוא ופתח פתוח לשמוע תפילה שנאמר "וזה שער השמים".

(א) בגמ' בברכות (ג, א) איתא שבבבליה יש שלש משמרות ועל כל משמר ומשמר יושב הקב"ה ושואג כארי ואומר "אוי לבנים שבעונותיהם החרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתים לבין אומות העולם".

מבואר בזה ג' ענינים. (א) חורבן הבית. (ב) שריפת היכל. (ג) גלות ישראל. והנה גלות ישראל זה מה שישראל נמצאים בגלות בין האומות, ומלבד זה יש גם את ענין שריפת בית המקדש.

[א] וראוי להבין מה הם שני הענינים שמבואר כאן "היכל" ו"בית".¹

[ב] מדוע כלפי ההיכל מיוחס לשון "שריפה" וכלפי הבית מיוחס לשון של "חורבן".

ירושלים של מעלה

(ב) בביאור דברי הגמ' הנ"ל, כותב הגר"א (שם בקול אליהו) עפ"ד הגמ' בתענית (ה, א) ש"היכל" זה ביהמ"ק של מטה, ו"בית" זה ביהמ"ק של מעלה (וזה מבואר בגמ' בחגיגה (יב, ב) שיש רקיע בשמים ששמו זבול שיש בו ירושלים וביהמ"ק. וע"ע בשמיה"ל (ח"ב פ"ה) מש"כ שכל דבר למטה מכוון כנגדו דבר למעלה).

אך עדיין יש להבין, מדוע ביהמ"ק של מטה מוגדר "היכל", וביהמ"ק של מעלה מוגדר "בית". ומדוע כלפי ביהמ"ק של מטה מיוחס לשון "שריפה", וכלפי ביהמ"ק של מעלה מיוחס לשון "חורבן".

ומציינים בזה, שלשון "בית" מוזכר בפסוק על בחינת תפילה שנאמר (ישעיה נו, ז) "כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים". ולשון "היכל" מוזכר בפסוק על בחינת הכבוד שנאמר (תהלים כט, ט) "ובהיכלו כולו אומר כבוד".

ואם נרכיב זאת על דברי הגר"א יהיה מבואר הדבר היטב. ביהמ"ק של מטה, זה מקום התגלות כבודו יתברך, שזהו מקום שנעשו בו נסים ושם ראו בחוש את הנהגת השי"ת עם האדם בעשותו רצונו יתברך שמו שהוא מתנהג עמו למעלה מהטבע, וזהו ביטוי של "היכל".

ואילו ביהמ"ק של מעלה, זה בחינת "תפילה" ששם היה מתקבל קרבנותיהם של ישראל ושאר כל עבודת הכהנים והכהן גדול בקדש הקדשים, וזהו ביטוי של "בית תפילה" שהיה מתקבל כל עניניהם של ישראל. וקבלת התפילה הוא למעלה אצל הקב"ה וכמו שאחז"ל (ברכות ו, ב) דברים שעומדים ברומו של עולם ובני אדם מזלזלין בהן – ופרש"י

¹ דודי הגרמ"מ הכהן שליט"א ביאר זאת ע"פ נוסח התפילה במוסף של ר"ח וג' רגלים שאומרים "והביאנו לציון עירך ברנה ולירושלים בית מקדשך כו". ומבואר ש"ירושלים" נקרא "בית". וממילא מלבד עצם "שריפת המקדש" יש גם את "חורבן ירושלים". וציון בזה לדברי חז"ל (איכ"ר פתיחה אות כ) שאמרו "כך אמר הקב"ה שרפתי את ביתי והחרבתי את עירי והגלית את בני לבין אומות העולם".

כשהכניסו אש זרה נשרפו באש. "זוה זונה צועה הכניס ולא נכוה באש" – היינו טיטוס ששכב עם זונה בביהמ"ק ולא נכוה באש. "בחורים מבחוץ צגו מחוזקים ותרזו כי יוזק בשישים רבוא מזיקים" – בחורי ישראל עמדו מבחוץ בטוחים שטיטוס יוזק ע"י שישים רבוא מלאכי חבלה].

אך באמת, גם את ביהמ"ק של מטה לא היה בכוחם של נבוכדנצר וטיטוס להחריבו, אלא מכח מה שאנו החרבנו את המקדש של מעלה מכח זה נחרב גם המקדש של מטה. וכמש"כ מוהר"ח ז"ל (שם): שבחטאינו נתמעט ותש כביכול כח וגבורה של מעלה (את מקדש ה' טמאו כביכול המקדש העליון), ועל ידי כך היה כח לנבוכדנצר וטיטוס להחריב את המקדש של מטה המכוון נגד המקדש של מעלה.

וכך אמרו חז"ל (איכ"ר א, מא), באותה שעה קפצה קטיגוריא לפני כסא הכבוד אמרה לפניו, רבש"ע כך יהא רשע זה מתגאה ואומר אני חרבתי ביתו של אלהים ושרפתי מקדשו!?! אם כן הוא, תרד אש מלמעלה ותשרף. מיד מה כתיב? "ממרום שלח אש בעצמותי" (איכה א, יג). א"ר יהושע הוא שהנביא מקנתרה ואמר לה (ישעיה מז, ב) "קחי רחים וטחני קמח", הא כל עמא טחנין חטין ואת אומר וטחני קמח!?! אלא אמרה ירושלים לבת בבל, אילו ממרום לא עשו בי מלחמה את היית יכולה להלחם בי!?! אילו ממרום לא שלחו בי אש את היית יכולה לי!?! אלא אריא קטילא קטלת, קימחא טחינא טחנת, קרתא יקידתא אוקידתא. לכך אמר "ממרום שלח אש בעצמותי וירדנה".

מבואר מדברי חז"ל, שגם את המקדש של מטה לא היה ביכולתם של נבוכדנצר וטיטוס להחריבו, אלא שהקב"ה הקדים והחריבו, ורק לכן היה ביכולתם לשרוף בית חרוב.⁵

וחזינו שבית המקדש של מטה עומד כנגד מקדש של מעלה, וכל כוחו וקיומו הוא ממנו ומיתלא תלי ביה.⁶ ולכן אם מכח עונותינו נחרב המקדש של מעלה (והוא הקשר ודביקות עם השי"ת), ממילא תש כוחו של המקדש של מטה ונעשה ביכולתם להחריבו.

⁵ והנה בגמ' בגיטין (נו, א) במעשה של קמצא ובר קמצא שאמרו "ענוותנותו של רבי זכריה בן אבקולס החריבה את ביתנו ושרפה את היכלנו". והרי רבי זכריה רק גרם את היכולת שנבוכדנצר יוכל לשרוף את ביהמ"ק של מטה, אבל את החורבן של ביהמ"ק של מעלה זה לא קשור לרבי זכריה, ומדוע אמרו גם "החריבה את ביתנו". ובאמת בתוספתא (שבת יז, ד) ובמד"ר (איכה פ"ד, ג) הזכירו רק "שרפה את היכלנו" (וכנראה גם הבבלי רק אגב קאמר לה).

⁶ ראה בגר"א (שה"ש ד, ו) עה"פ "עד שיפוח היום ונסו הצללים אלך לי אל הר המור ואל גבעת הלבונה" שכותב שאם משה רבינו היה בונה את ביהמ"ק בעצמו היה עומד לעולם ולא היה נחרב, כי היה מוריד להם ביהמ"ק של מעלה. וזה היה כל תשוקתו לבוא אל ארץ ישראל כו'. וקרא ירושלים בלשון זכר ("הר המור") לפי שכל א"י מקבלת השפע עבודה. ובית המקדש קרא בלשון נקיבה ("גבעת הלבונה") לפי שהיא מקבלת מבית המקדש של מעלה כידוע עכ"ד (וע"ע במשנה שכיר שמות לח, כא).

שאינו יכול לעסוק בתורה שלא זיק לו לבריאותו כי היא מתשת כח. וכן יש רמז בנסים שנעשו לאבותינו בביהמ"ק לידע ולהאמין שהכל בא מאת ה' ושאינו חבירו נוגע במוכן לו אפילו כמלא נימא עכ"ד.

וכל החסר שיש בעולם באמונה בהשגחה בה' – כל זה חסר לנו מחמת שנשרף היכל ה' שזהו מקום התגלות כבודו יתברך.

וביהמ"ק של מעלה – זה מה שנחרב ה"בית תפילה". וכדאיתא בגמ' (ברכות לב, ב; ב"מ נט, א) שמיום שחרב בית המקדש ננעלו שערי תפילה שנאמר (איכה ג, ח) "גם כי אזעק ואשוע שתם תפילתי". והדבר כולל את הריחוק ממנו יתברך וכדאיתא בגמ' (ברכות ג, א) אוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם.

וכל החסר שיש בעולם בריחוק ממנו יתברך (דביקות, יראת שמים, תפילה) – כל זה חסר לנו מחמת שנחרב בית ה'.

וכלפי ביהמ"ק של מטה - מתאים לשון "שריפה" מאחר שהבית נשרף כליל באופן מוחשי. אבל כלפי ביהמ"ק של מעלה – מתאים לשון "חורבן" כי ודאי שלא נשרף מקומו של הקב"ה רק שנחרב היכל זה³, וכלשון הפסוק "שתם תפילתי" שזהו רק "סתום" לא שהדבר התקלקל לגמרי רק שהוא סתום ואינו ראוי לשימוש כדבעי (ולכן מבואר בגמ' שם ששערי דמעה לא ננעלו כי ע"י הדמעה אפשר לידחק וליכנס פנימה). וע"ז מתאים לשון חורבן שהאבנים קיימים ורק הבנין נפל וחרב.

קמחא טחינא טחינת

(ד) והנה נבוכדנצר וטיטוס לא החריבו רק את בית המקדש של מטה – היינו שבמוחש שרפו וכלו את היכלו של הקב"ה, אך את בית המקדש של מעלה "ביתו של הקב"ה", לא היה כלל ביכולתם ליגע בה.

וכמש"כ נפש החיים (א, ד): שנבוכדנצר וטיטוס לא עשו במעשיהם שום פגם וקלקול למעלה, כי לא להם חלק ושורש בעולמות העליונים שיהו יכולים לנגוע שם כלל במעשיהם. וחורבן המקדש של מעלה מתייחס רק אל כלל ישראל שמחמת עונותיהם הוא נחרב. ונמצא שעונותינו גרמו להחריב נוה מעלה עולמות עליונים הקדושים והמה החריבו רק נטה מטה.⁴

[וזוה ההסבר למה שאנו מקוננים בקינות (קינה טז) "אבותינו זרה כהכניסו בחוריו אכלה אש" – היינו נדב ואביהוא

³ וכ"כ הג"ר אברהם בן הגר"א (ברכות ג, א) וז"ל כי למעלה הוא חרב ע"פ מה שאמרו לא אבוא בירושלים של מעלה כו' גם שהיא שלימה אבל היא חריבה מאין יושב בשמים בה.

⁴ ועי' בגמ' בסנהדרין (צו, ב) שביקש הקב"ה להכניס מבני בניו של אותו רשע (נבוכדנצר) תחת כנפי השכינה, אמרו מלאכי השרת רבונו של עולם מי שהחריב את ביתך ושרף את היכלך תכניס תחת כנפי השכינה!?! וצ"ע מה שאמרו כאן "החריב את ביתך" שכאמור זה שייך רק לישראל ולא לגויים.